

Wenteltrapje *Epitonium clathrus* (Linneaus, 1758) levend aangespoeld aan onze Westkust.

M.-Th. Vanhaelen

I. RELAAS.

Gewoonlijk biedt de Kerstvakantie een goede gelegenheid om, tussen de stormperiodes in, belangrijke strandwaarnemingen te doen. Dit jaar echter, waren de weersomstandigheden zo slecht en viel het uur van laag tij zo ongunstig dat ik niet veel hoop koesterde.

Noodgedwongen moest ik me aanvankelijk beperken tot hoogstens 2 uurtjes snuisteren in de vloedlijn en dan... wegwezen voor het opkomend geweld, voor het invallend avonddonker of voor zware regenvlagen. Als bij toeval was er toch nog iets bijzonders te vinden in die vloedlijn, namelijk schilden van inktvissen *Sepia elegans* en *Sepia orbignyana*. Daarom besloot ik stelselmatig, dag na dag een deel van de kustlijn tussen Nieuwpoort (Westerstaketsel) en het Noordfranse grensplaatsje Bray-Dunes (Dijk) te onderzoeken. Toestanden als nijldige stofhagelbuien en plenzende regen vergezeld van hevige rukwinden moest ik er maar bij nemen !

En zo kwam het, dat ik op 31 december 1993 het strand van De Panne aandeed. Na een mooi aantal vondsten van *Sepiaschilden* vóór het Westhoekreservaat en de Péroquet-duinen (Bray-Dunes) maakte ik rechtsomkeer, want het begon weeral te druppen ! Ik haastte me wetend dat er, tussen de Franse strandbunkers en de Pannese Dynastielaan (± 2 km) geen enkele schuilplaats is. Doch de regenval werd alsmear zwaarder en gemener. Net... nu daar een prachtige, uitgestrekte aanspoelselbank vóór mij verscheen, vóór de knik in het Westhoekdijkje. Die moest ik toch nog even inspecteren ! Vele duizenden Amerikaanse zwaardscheden, ruim duizend verse dubbele tapijtschelpen, een 30-tal linkerkleppen van de ruwe boormossel, 10-tallen losse witte boormosselen en nog tal van algemene soorten lagen er, dicht opgeengpakt. In de rapte griste ik nog 6 in het oog springende wenteltrappen mee. Doodmoe en doornat werd ik, wat verder op het dijkje, opgepikt door Marc.

Toen ik thuisgekomen, de wenteltrappen bekeek, dacht ik in de mondopening van één horentje een stukje zwarte schelp te herkennen; toen ik met een naald dit vermeende scherfje aanraakte om het te verwijderen, bood een levend wezentje weerstand en trok zijn voet met operculum verder naar binnen.

"Marc, ik heb de vondst van mijn leven gedaan !" riep ik. Het noodweer was zó vergeten en de vooruitzichten voor de volgende dagen maakten me erg nieuwsgierig.

1 januari 1994. Het lijkt al een goede start : een zonnig weertje met zachte zuidwestenwind. Ik begin het jaar liefst met een fikse strandtocht, zeker nu het eindelijk eens ophoudt met regenen, hagelen, sneeuwen, waaien,...! De trajectkeuze valt me licht : De Panne, Westhoek tot Koksijde, Ster der Zee, ongeveer 6 km. Bijna blindelings trek ik naar de afzetting van vorige dag; ze is ietwat dichter naar het dijke toe verschoven. Onverwijld worden nu alle wenteltrapjes verzameld. Na enkele horentjes is het reeds raak : wéér een levende *Epitonium* !

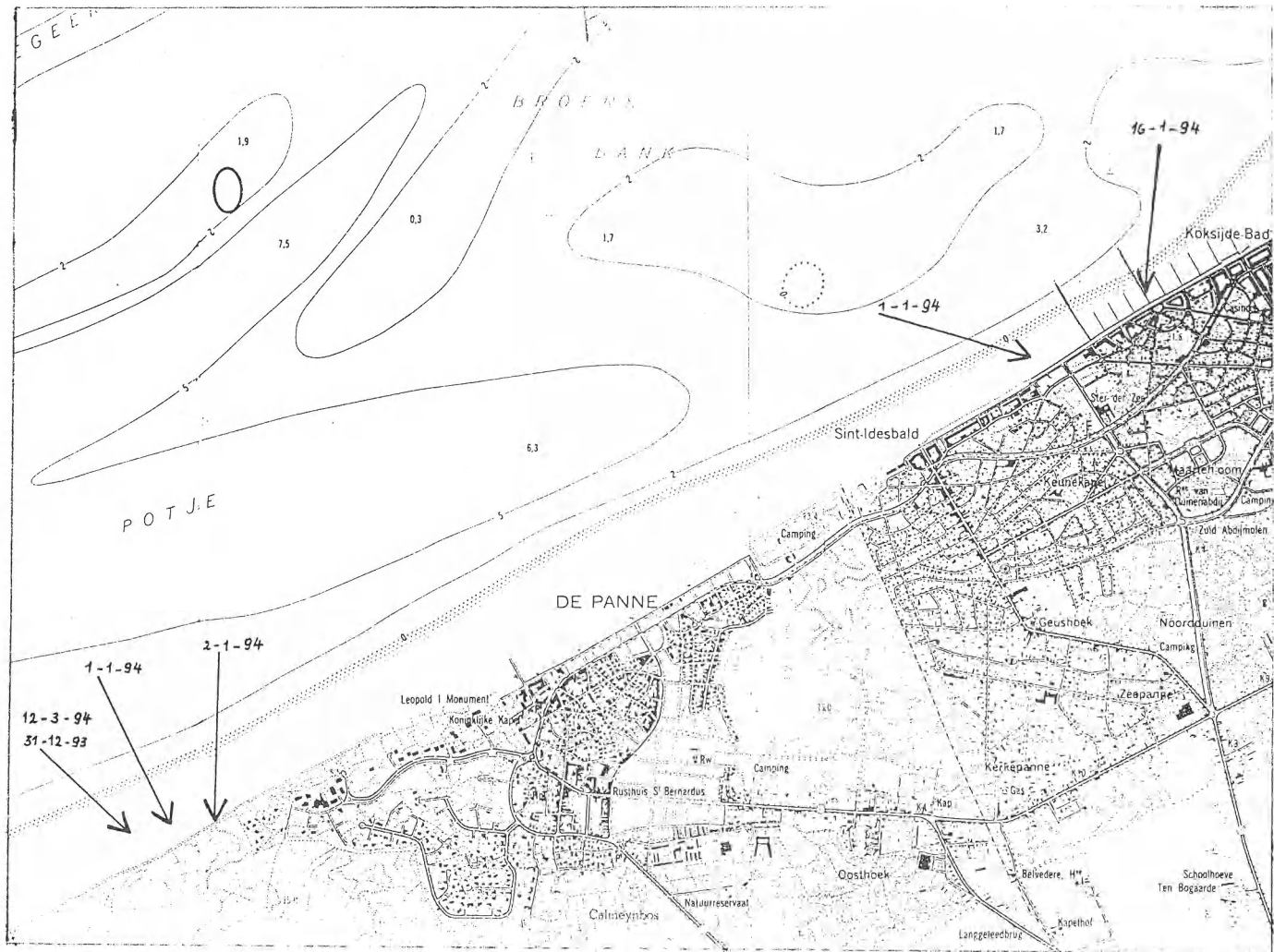
Het strand biedt nog meer: zo o.a. een vers klein tafelmesheft *Ensis minor* en levende *Mytilus galloprovincialis*, *Ensis directus* ligt er massaal, *Venerupis senegalensis* met vele duizenden doubletten tot 6 cm lang, 2 kleine kokkels *Cerastoderma edule* leven nog; Amerikaanse boormosselen liggen er talrijker dan gisteren, van de *Barnea candida* vind ik weer tientallen verse kleppen tot 6,7 cm, de vijf verse fuikhorentjes zijn leeg. Van Sint-Idesbald tot Koksijde vallen vooral kleine verse doubletten op van de afgeknotte gaper *Mya truncata*. Ze zijn makkelijk te ontdekken tussen het sterk uitgespreide anspoelsel. 32 exemplaren raap ik op; ze meten 3,5 à 4,5 cm. Ook bij Ster der Zee is veel materiaal afgezet. En plots is het weer zover : een prachtexemplaar van een wenteltrap, zeer gaaf, met duidelijke paarsbruine vlekjes op de ribben én met operculum ! Dit maakt voor vandaag 2 levende wenteltrappen op een totaal van 32 opgeraapte horentjes.

De nacht van 1 op 2 januari woedt er een storm, die gepaard gaat met krachtige rukwinden. Ook de volgende ochtend blijft het hevig waaien uit W tot ZW. Toch waag ik het erop. Op het Westhoek-strand gekomen, zoek ik, tegen de wind in, naar overblijfsels van de vorige dagen, vruchteloos, alles is weg !

✱

Horentje en operculum, *Epitonium clathrus*,
Ster der Zee - 1/01/1994

Maar ik heb buiten de waard, lees : "de wind" gerekend. "Draai je om en laat je meevoeren", gebied ik mezelf. Zo word ik met flinke porren in de rug schuin naar het hoekje in de knik van de dijk gestuurd en warempel tegen de voet van de dijk, tussen enkele platte rotsblikjes is de rest van de afzetting samengewaaaid en bijna gans ondergestoven. Aan de zuidkant ligt het grof materiaal en noordwaarts het horentjesgruis. Met een zwaardschede wordt alles uitgerafeld. Ze liggen er talrijk, de wenteltrapjes en al gauw heb ik er wéér eentje met operculum; even later : een exemplaartje waarbij je het niet zou verwachten, want het topje en de mondrib zijn afgebroken en de andere ribben reeds tamelijk afgesloten, toch is het ook nog bewoond ! Bij een derde twijfel ik, daar de kleur van het horentje nogal vaal is. Ook deze laatste blijkt, bij nazicht thuis een levend individu te bevatten. Van de 120 wenteltrappen van vandaag, 2 januari 1994 zijn er dus 3 levend aangespoeld.

Pas twee weken later, nl. op 15 en 16 januari, doet de kans zich voor om beide stranden, De Panne en Koksijde terug te bezoeken. De 85 verzamelde wenteltrapjes te De Panne en Bray-Dunes zijn allen leeg, meestal erg gehavend en reeds grijs. Te Koksijde is er nu zeer weinig aanspoelsel bij Ster der Zee, maar 500 m verder noordwaarts, langs de noordzijde van het strandhoofd bij het Vissermonument, ligt een lange sliert schelpen. Slechts 4 *Epitonium clathrus* komen eruit te voorschijn. Eén horentje lijkt mij, qua grootte en uitzicht goed overeen te komen met de levende vondsten. De mondopening is dichtgestopt met zand. Onmiddellijk wordt met een scherf het zand eruit gehaald en ... ja, verder zit er vlees ! Als ik op Ter Yde het doosje open waarin het wenteltrapje opgeborgen zit spreekt de geur voor zichzelf ! Het dode dier, waarvan een stukje voet en het operculum ontbreekt, is reeds sterk gekrompen en kan gemakkelijk verwijderd worden.

12 maart 1994. Na bijna twee maanden Noord- tot Noordoostenwind, periode tijdens welke geen wenteltrappen met dier gevonden werden, waait de wind nu, sinds begin maart weer uit W tot ZW. Zo weet ik tenminste dat het tijd wordt om weer eens poolhoogte te gaan nemen in De Panne. Want W tot ZW met rukwinden dat waren precies dezelfde weersomstandigheden bij de stranding van levende *Epitonium clathrus* rond Nieuwjaar. 's Morgens vind ik reeds 40 lege horentjes bij Ster der Zee, Koksijde; 4 ervan hebben een zeer recent en 4 een tamelijk recent voorkomen. 's Namiddags doe ik eerst Bray-Dunes aan. Op 29 verzamelde wenteltrapjes zien er slechts 3 tamelijk recent uit. Aan het Westhoekstrand gekomen, ongeveer op dezelfde plek van mijn eerste levende vondst, vind ik terug een horentje met een dood dier. Het operculum en een deel van de voet ontbreken. Van de 36 hier verzamelde *Epitoniums* hebben er nog 3 een zeer vers uitzicht.

Tussen 20 maart en 6 april kan ik niet naar zee. Spijtig, want de wind waait dan overwegend uit W tot ZW. Dus vermoedelijk kans op een nieuwe stranding van levende wenteltrappen.

Mevrouw Vanderiet was wel aan de Westkust, de laatste week van maart. Zij verzamelde mollusken, zowel te Koksijde als te De Panne. Nadien ontdekte ze tussen het meegebrachte strandmateriaal een verse dode wenteltrap met operculum. Ook zij was erg verrast bij deze vondst. Hoogstwaarschijnlijk leefde het diertje nog toen ze het opraapte. Het is een prachtig gaaf exemplaar, dat 1 tussenrib vormde op de onderste winding; de mondopening is niet begrensd door een verdikking maar door een uitgroei van de lijn. Het horentje behoort tot dezelfde lengteklasse (2,64 cm) en kleurenvariëteit (gebroken wit, met 1 rij bruine vlekjes op de ribben) zoals de andere levende vondsten.

In de loop van januari 1994 vernam ik dat ook de Heer J. Van den Berghe een levend wenteltrapje had gevonden vóór het Westhoekreservaat in De Panne op 6 december 1993, met 13 ribben op de laatste winding, wat eerder uitzonderlijk is. Nadere gegevens over dit horentje heb ik spijtig genoeg niet ontvangen.

En nu, uitkijken maar tijdens het komend herfst- en winterseizoen, of deze populatie zich vóór onze kust handhaaft en uitbreiding neemt.

II MEER GEGEVENS OVER DE LEVENDE WENTELTRAPPEN.

A) De horentjes. (Zie tabel 1)

Alle aangespoelde wenteltrapjes met dier hebben ongeveer dezelfde lengte : tussen 2,4 cm en 2,8 cm. Het eerste exemplaar met operculum van 24 oktober 1992 was van een ietwat jongere leeftijd : lengte : 2,2 cm.

Geen enkel horentje met dier vertoont een zweem van grijs, allen hebben ze als grondkleur ofwel sneeuw wit, gebroken wit of vaalwit (licht beige).

Leeg aangespoelde *Epitonium clathrus*,
3/7/85, Koksijde

Datum	Vindplaats	Aantal	Lengte	Uitzicht		
				Kleur	Toestand	Afwijking
31-12-93	DP	1	2,5 cm	-wit, glanzend -duidelijke bruine spikkels op ribben	zeer gaaf	-1 rib minder vanaf 9 ^e winding -dubbele mond- rand
1-1-94	DP	1	2,4 cm	-gebroken wit, glanzend -2 rijen vage vlekjes op ribben	zeer gaaf	geen
1-1-94	KOK	1	2,6 cm	-wit, glanzend -zeer duidelijke paars-bruine vlekjes op ribben	zeer gaaf	geen
2-1-94	DP	3	2,6 cm	-wit, licht glanzend	gaaf, top: 2 windingen afgebroken	1 rib minder vanaf 9 ^e winding
			2,4 cm	-wit, licht glanzend -geen bruine vlekjes	top: 3 windingen afgebroken, mondrib afgebroken	geen
			2,8 cm	-vaalwit, mat -duidelijke paars-bruine band tegen sutuur, op tussenruimten	top: 2 windingen afgebroken	geen
16-1-94	KOK	1	2,7 cm	-gebroken wit, sterk glanzend -uitgesproken bruine stippen op ribben	top: 3 windingen afgebroken, de rest zeer gaaf	geen
12-3-94	DP	1	2,8 cm	-wit, glanzend -1 fijn bruin lijntje op ribben	zeer gaaf	geen
einde 3-94	DP?	1	2,6 cm	-gebroken wit, 1 rij duidelijke bruine vlekjes op ribben	gaaf	-groeit mondlip -1 rib meer op onderste winding

Wat de kleurmotieven betreft zijn er op de 10 gecontroleerde horentjes met dier :
 7 ex. met duidelijke kleurstippen op de ribben
 2 bijna gans witte ex.
 1 ex. met kleurvlekken tussen de ribben.

Het was me sinds 1992 trouwens al opgevallen dat je steeds meer horentjes vindt met vlekjes op de ribben terwijl het vroeger tussen 1970 en 1990 anders gesteld was : de meeste exemplaren waren toen ofwel grijs, ofwel geheel wit en een minderheid had stippen of kleurvlekken tussen de ribben.

Onze vroegere vondsten vertonen dus meer overeenkomst met de beschrijving van de Nederlandse wenteltrappen (DE BRUYNE, 1991).

De huidige Belgische verse vondsten stemmen meestal overeen met de Engelse exemplaren, beschreven door GRAHAM (1988). Dit zou er kunnen op wijzen dat onze levende *Epitoniums* afkomstig zijn van een uitbreiding der populaties van de Zuidkusten van Engeland.

B) De dieren.

Tabel (2)

31-12-93	1	L	R	trekt dieper naar binnen, stuwt voet nog enkele keren een beetje uit
01-01-94	2	L	R	stand van operculum verandert gedurig van richting
		L	R	stuwt voet \pm 0,5 cm naar buiten
02-01-94	3	L	R	trekt dieper weg in horentje
		L	R	trekt dieper weg in horentje
		L	R	trekt dieper weg in horentje
16-01-94	1	D	-	operculum ontbreekt; dier reeds in ontbinding, sterk ingekrompen
12-03-94	1	D	-	vers door; operculum en stukje voet ontbreekt

L=levend

D=dood

R=reageert op aanraking

C) Het aanspoelen van levende *Epitonium clathrus*.

Gedurende meer dan 20 jaar heb ik langs de Westkust, vooral te Koksijde, Oostduinkerke en De Panne vele 1000-den wenteltrapjes gecontroleerd. Nooit heb ik er met dier gevonden, tot op 24 oktober 1992 een wenteltrap met operculum en verdroogd dier aanspoelde in De Panne en nu, eind 1993 en begin 1994 deze strandingen van levende diertjes in De Panne en Koksijde. Meldingen van eerdere strandingen van levende *Epitoniums* op de Belgische kust, zijn mij niet bekend.

Dit populaire en meest verzamelde horentje, - wie kan immers aan zo een meesterwerkje van natuurlijke architectuur weerstaan ? - Was vroeger steeds regelmatig en algemeen leeg te vinden aan de Westkust. Het talrijkst in De Panne en Koksijde, reeds duidelijk minder frekwent in Oostduinkerke. Vroegere verzamelaars zou de aanwezigheid van het levend of dood dier niet kunnen ontgaan zijn, vanwege de geur. De laatste jaren echter vertoonden sommige lege schelpjes reeds een opvallend recent voorkomen.

Op de Britse eilanden is het levend dier bekend langs de meeste kustplaatsen, vooral langs de Zuid- en Westkusten (GRAHAM, 1988).

Van Nederland zijn slechts 3 juveniele levende meldingen gekend : CREUTSBERG, P 1943 : Terschelling, 1 ex. en TANIS en DE VRIES, 1960 : Terschelling, 2 ex (DE BOER EN DE BRUYNE, 1991).

Het eerste Belgische wenteltrapje met operculum (24 oktober 1992 (VANHAELLEN, 1993) is vermoedelijk ook levend gestrand. Daar het dier al verpulverd was bij de vondst, mogen we veronderstellen dat er reeds vanaf de winter en het voorjaar van 1992 zeer kleine strandingen kunnen hebben plaatsgehadt op het Westhoekstrand te De Panne.

D) Waar en hoe leeft *Epitonium clathrus* ?

Volgens GRAHAM (1988) : In zandige en modderige bodems, 5 tot 70 m diep, levend gekend van de meeste Britse kusten, meer frekwent op Zuid- en Westkust, dan Noord- en Oostkust.

Volgens CAMPBELL (1976) : In water tot 80 m diep. Trekt naar rotsen op de kust, bij zand en modder om zich voort te planten. Verspreiding : Middellandse Zee, Atlantische Oceaan, het Kanaal, de Noordzee en de westelijke Oostzee.

Volgens STREBLE (1978) : In de Duitse bocht in 15 tot 70 m diep water, op zandige en slikkige gronden.

Het dier leeft bijna uitsluitend van anemonen (GRAHAM, 1988), (STREBLE, 1978). Tijdens en rond de huidige strandingsperiode heb ik geen opvallend aanspoelen van zeeanemonen opgemerkt.

In de lente komt het dier tot bij de laagwaterlijn om eieren af te zetten (GRAHAM, 1988). Dit gegeven zullen we volgend voorjaar trachten verder te onderzoeken.

III. SLOTWOORD.

Het laatste woord over de gewone wenteltrap is zeker nog niet gezegd. Enerzijds zullen we de mogelijke uitbreiding van de populatie aan onze kust blijven volgen. Anderzijds zou het zeker de moeite lonen een studie te maken over de structuurafwijkingen, monstrositeiten, breukherstellingen en kleurpatronen van de schelp.

Ik wil Mevrouw Vanderiet hartelijk danken voor de bereidwillige terbeschikkingstelling van haar gegevens

Alle inlichtingen betreffende nieuwe strandingen zijn steeds welkom op onderstaand adres

summary

Several specimens of the gastropod *Epitonium clathrus* are found alive or with animal on beaches of the Belgian West Coast in the period between December 1993 and March 1994. This is the first record of live specimens cast ashore on Belgian beaches.

literatuur

- de BOER T.W. en de BRUYNE R.H., 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden. Backhuys W. : 103.
- de BRUYNE R.H., 1991. Schelpen van de Nederlandse kust. Jeugdbondsuitgeverij KNNV. Utrecht. : 115.
- GRAHAM A., 1988. Synopsis of the British Fauna. Mollusca, Prosobranch and Pyramidellid Gastropods. Brill/Backhuys. : 488-489.
- STREBLE, 1978. Kleine strandgids in kleuren. Thieme.
- CAMPBELL, A.C., 1977. Elseviers gids van strand en kust.

**Lindegaarde 3
1830 Machelen**